

УДК338.2;330.322.12:330.55

РАМСЬКИЙ

Андрій Юрійович

кандидат економічних наук

**МОДЕЛЬ ПРЯМОГО ІНВЕСТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ, ЩО
ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ ІНСТРУМЕНТ ПРОГРАМ ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**MODEL OF DIRECT INVESTING OF HOUSEHOLDS, THAT COMES
THROUGH INSTRUMENT OF PROGRAMS PENSION SYSTEM**

Статтю присвячено побудові моделі прямого інвестування домогосподарств за пенсійною схемою (програмою) фіксованих виплат з урахуванням обсягу та періодичності проведення актуарних оцінок (припущень), які впливають на суму пенсійних виплат та загалом доходність здійснюваних домогосподарствами вкладень.

Статья посвящена построению модели прямого инвестирования домохозяйств по пенсионной схеме (программе) фиксированных выплат с учетом объема и периодичности проведения актуарных оценок (предположений), которые влияют на сумму пенсионных выплат и в целом доходность осуществляемых домохозяйствами вложений.

The article is devoted to the construction of model of the direct investing of households into the pension program of the fixed payments taking into account a volume and periodicity realizations of actuarial estimations, that influence to the amount of pension payments and on the whole profitableness of the investments carried out by households.

Ключові слова: домогосподарство, пряме інвестування, пенсійна програма, інвестиції, недержавне пенсійне забезпечення, актуарні оцінки.

Ключевые слова: домохозяйство, прямое инвестирование, пенсионная программа, инвестиции, негосударственное пенсионное обеспечение, актуарные оценки.

Keywords: household, direct investing, pension program, investment, private pension provisions, actuarial valuation.

ВСТУП.

Пряме інвестування домогосподарств має важливе значення з огляду існуючої тенденції до зниження ефективності трансформації фінансів домогосподарств у інвестиції через фінансових комерційних посередників.

Прямі методи інвестування майже не розвиваються в Україні, проте поступово збільшується пропозиція банківських установ, недержавних пенсійних фондів щодо нових продуктів – супроводження пенсійних програм підприємств. Така змішана форма вирішує проблеми мобілізації поточних ресурсів домогосподарств для забезпечення у майбутньому пенсійних виплат. Проте, цей підхід у повній мірі не виконує завдання трансформації ресурсів у розвиток економіки.

АНАЛІЗ ОСТАНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Необхідно зазначити, що теоретичні розробки в сфері недержавного пенсійного забезпечення здійснюють такі українські дослідники, як Гордієнко В.В., Зайчук Б.О., Лазебна М.В. Пенсійна реформа досліджується в працях багатьох зарубіжних учених та фахівців: Вінера М., Мак-Таггарта Г., Роїка В., Шахова В., Соловйова А. Основна увага приділяється таким аспектам функціонування системи пенсійного забезпечення, як кількість рівнів системи пенсійного забезпечення три- або п'ятирівнева система пенсійного забезпечення); заходи щодо підвищення ролі недержавних пенсійних фондів (НПФ) як потужних інституціональних інвесторів; методологія нарахування зборів на загальнообов'язкове державне пенсійне забезпечення (відмова від використання фонду заробітної плати в якості бази для нарахування внесків до Пенсійного фонду України.

МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ визначено побудову моделі прямого інвестування домогосподарств за пенсійною схемою (програмою) фіксованих виплат з урахуванням обсягу та періодичності проведення актуарних оцінок (припущень), які впливають на суму пенсійних виплат та загалом доходність здійснюваних домогосподарствами вкладень.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Методологічною та інформаційною основою роботи є матеріали періодичних видань, праці вчених економістів та Internet-ресурси, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ.

До прямих методів інвестування домогосподарств можуть бути віднесені недержавні пенсійні програми на підприємстві, кошти від вкладів до яких надходять у господарський оборот та збільшують обіговий капітал;

Відповідно до міжнародного стандарту [1] бухгалтерського обліку 26 програмами пенсійного забезпечення визначаються угоди, за якими підприємство забезпечує виплати працівникам при звільненні з роботи або після звільнення (у вигляді річного доходу або шляхом одноразової виплати) у випадку, коли такі виплати або внески працедавців на них, можна визначити або оцінити до виходу на пенсію на основі положень документа або практики підприємства.

У науковій літературі пенсійна програма підприємства трактується як сукупність дій, що визначаються документами, які встановлюють умови і порядок недержавного пенсійного забезпечення працівників, розміри і періодичність сплачуваних на їхню користь пенсійних внесків для формування накопичень з метою здійснення пенсійних виплат по закінченні ними трудової діяльності [2]. В Україні корпоративні пенсійні програми також стають усе більш поширеним явищем. Роботодавці, що відповідально ставляться до майбутнього своїх працівників, а також зацікавлені в отриманні додаткових конкурентних переваг на ринку праці, впроваджують такі програми у своїх компаніях [3]. До цього слід додати, що запровадження пенсійних програм надає підприємствам можливість залучати довгостроковий фінансовий ресурс, що інвестуватиметься у діяльність підприємств та генеруватиме додану вартість.

Залежно від різновидності програм, які визначають фінансові відносини з приводу мобілізації ресурсів, формування пенсійних активів та зобов'язань

мають довгостроковий характер. Достовірність проведених розрахунків, що враховують актуарні оцінки, перспективи розвитку підприємства, очікування домогосподарств щодо пенсійних виплат, надають можливість збалансувати інтереси працівників та підприємства.

З метою побудови основних моделей прямого інвестування домогосподарств доцільно виділити такі критерії класифікації програм за часом або періодом пенсійних виплат:

1) програми виплат по закінченні трудової діяльності (угоди, за якими підприємство здійснює виплати працівникам по закінченні ними трудової діяльності);

2) програми з визначеним внеском (програми виплат по закінченні трудової діяльності, за якими підприємство сплачує визначені відрахування фонду і не матиме зобов'язання сплачувати подальші внески, якщо фонд не матиме достатньо активів для сплати всіх виплат працівникам, пов'язаних з виконанням ними робіт у звітному та попередніх періодах);

3) програми з визначеною виплатою (усі програми виплат по закінченні трудової діяльності, крім програм з визначеним внеском) [4].

Запровадження зазначених вище програм пенсійного забезпечення передбачає формування корпоративного пенсійного фонду. Цей фонд має статус недержавного пенсійного фонду, засновником якого є підприємство або декілька юридичних осіб-роботодавців та до якого можуть приєднуватися роботодавці-платники. Відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» роботодавцем-платником корпоративного пенсійного фонду може бути підприємство, яке визнає статут уже створеного корпоративного пенсійного фонду, виявило бажання перераховувати грошові кошти на користь своїх працівників до такого фонду на підставі договору, укладеного ним з радою цього пенсійного фонду.

При побудові моделі прямого інвестування, що здійснюється через інструмент програм пенсійного забезпечення, має враховуватися правова передумова та особливості умов формування корпоративного пенсійного

фонду, що визначаються при укладанні пенсійних контрактів між адміністратором фонду та працівниками-вкладниками.

Рис. 1. Організаційно-правові передумови запровадження пенсійних програм на підприємстві

Джерело: складено автором.

У інвестиційній декларації підприємство визначає основні напрями та строковість інвестування пенсійних активів. При цьому Рада Фонду має враховувати прибутковість інвестування та імовірні ризики вкладення коштів. Ці фактори також залежать від періоду вкладення коштів (внесків) та моменту настання виплат за пенсійними програмами. Ці аспекти закріплюються у пенсійному контракті (договорі) між пенсійним фондом та його вкладником, який укладається від імені пенсійного фонду його адміністратором та згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника або декількох учасників фонду за рахунок пенсійних внесків такого вкладника. У пенсійних контрактах мають міститися основні положення пенсійної схеми корпоративного пенсійного фонду та порядок внесення зміни до неї. В

загальному вигляді пенсійні схеми мають відповідно до законодавства погоджуватися з представниками трудових колективів підприємства, засновника такого фонду.

Підприємствам, які створюють корпоративний пенсійний фонд, відповідно до законодавства надається право прийняти рішення про здійснення адміністрування самим засновником або про залучення професійного адміністратора. У разі прийняття рішення про самостійне адміністрування корпоративного пенсійного фонду його засновником такий засновник повинен утворити відповідний структурний підрозділ [5]. Система персоніфікованого обліку учасників фонду повинна містити інформацію щодо:

- 1) працівників підприємства-вкладників фонду, які здійснюють внески на користь учасника фонду;
- 2) пенсійної схеми, кількості одиниць пенсійних активів пенсійного фонду, чистої вартості одиниці пенсійних активів пенсійного фонду, загальної суми пенсійних коштів.

Порядок ведення персоніфікованого обліку учасників пенсійних фондів визначається Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Корпоративний пенсійний фонд має укладати договір страхування ризику подій, що можуть призвести до неочікуваних виплат працівникам-вкладникам.

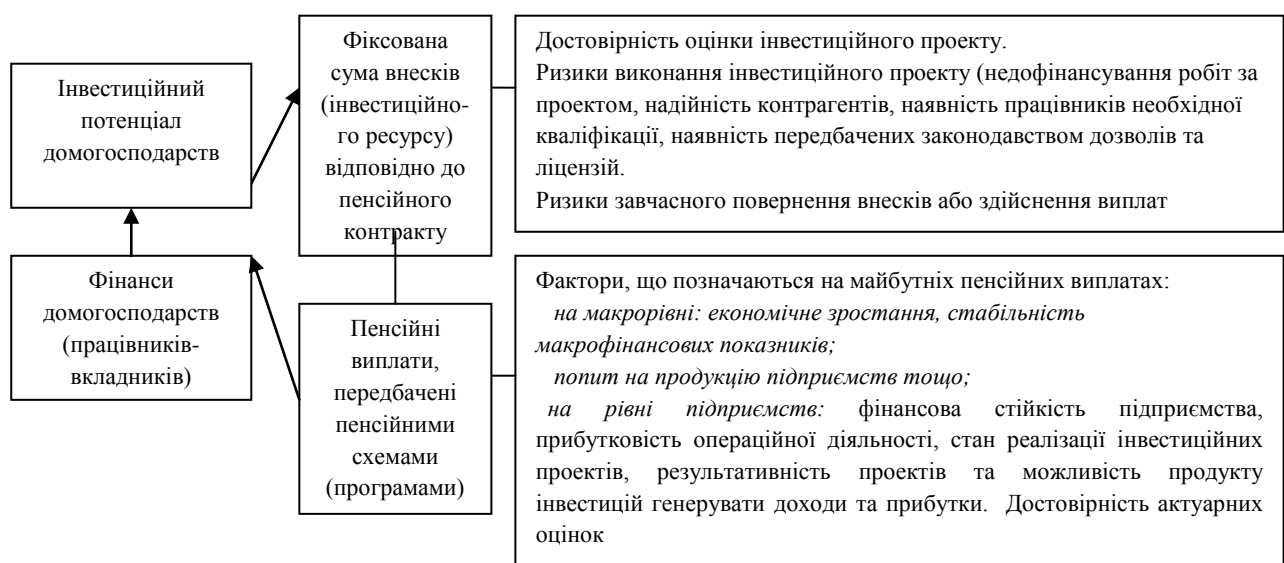
Розмір страхового внеску за таким видом страхування не може перевищувати 1% розміру пенсійного внеску, сплачуваного учасником фонду або за учасника фонду, який виявив бажання брати участь у такому виді страхування.

Розмір страхового внеску, на нашу думку, має встановлюватися підприємством, беручи до уваги особливості пенсійних програм (пенсійних схем), які запроваджуються на підприємстві. Пенсійна схема встановлює види і умови, момент настання та розмір пенсійних виплат.

Пенсійні схеми, що фіксують суму внеску, передбачають виплати, розраховані з урахуванням інвестиційного доходу від таких внесків.

Пенсійні схеми з визначеними виплатами – це пенсійні програми, згідно з якими суми, що належать виплаті у вигляді пенсійного забезпечення, визначаються з урахуванням суми заробітку працівника та його робочого стажу, а також актуарних припущень.

Перша з наведених схем є більш ризиковою, оскільки майбутні виплати працівникам-вкладникам залежить від зміни вартості внесків, ефективності операційної діяльності, прибутковості всієї поточної діяльності, а також від реалізації інвестиційних проектів та їхньої прибутковості (рис.2).

Рис.2. Модель прямого інвестування домогосподарств за пенсійною схемою (програмою) фіксованих внесків

Джерело: складено автором.

Для врахування факторів, зазначених на рис. 2, при визначенні пенсійних виплат потрібно запроваджувати облік за кожною пенсійною програмою окремо.

Достовірна оцінка внесків за зазначеною вище пенсійною схемою дає можливість підприємству визначати такі внески поточними зобов'язаннями з одночасним утворенням поточного ресурсу та його перекваліфікацією у довгостроковий ресурс за теперішньою вартістю де теперішня вартість обчислюються з використанням ставки дисконту. Це створює умови для планування фінансових ресурсів у частині фінансування інвестиційного проекту, що був попередньо затверджений Інвестиційною декларацією фонду.

Пенсійні схеми можуть передбачати разові пенсійні виплати, які стають гарантованими:

- за кожні 10 років здійснення передбачених контрактом внесків;
- продовження трудової діяльності після виходу на пенсію і подовження терміну початку пенсійних виплат (зокрема, у 65 років замість 55 років, передбачених контрактом);
- зменшення кількості медичного обслуговування працівників-вкладників, учасників пенсійних програм;
- визнання права на виплати у розмірі 3 % від середньої заробітної плати за кожний рік надання послуг до досягнення віку 55 років тощо.

Модель прямого інвестування домогосподарств за пенсійною схемою (програмою) фіксованих виплат побудовано з урахуванням обсягу та періодичності проведення актуарних оцінок (припущень), які впливають на суму пенсійних виплат та загалом доходність здійснюваних домогосподарствами вкладень (рис. 3).

Рис. 3. Модель прямого інвестування домогосподарств за пенсійною схемою (програмою) фіксованих виплат

Джерело: складено автором.

Зобов'язання підприємства за цією схемою визначаються у сумі теперішньої вартості зобов'язання на дату балансу та актуарних прибутків (за вирахуванням актуарних збитків), яка зменшується на вартість раніше виконаних працівниками, але ще невизнаних робіт і на справедливую вартість на

дату балансу активів програми, якими буде погашатися це зобов'язання. Теперішня вартість зобов'язання за програмою з визначеною виплатою обчислюється з використанням ставки дисконту, визначеної у пункті 28 Положення (стандарту) 26 [4].

Цим положенням (стандартом) бухгалтерського обліку встановлено порядок визнання активів та зобов'язань, доходів та витрат, актуарні прибутки (збитки) за такою пенсійною програмою. При цьому слід враховувати, що вартість активів визнається за балансовою вартістю (вартістю придбання, собівартістю, справедливою вартістю, ринковою вартістю або іншою вартістю), яка враховується при оцінці вартості активів недержавного пенсійного фонду. Відповідно до Положення про порядок визначення чистої вартості активів пенсійного фонду, затвердженого Рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.08.2004 № 339 (у редакції рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 28.02.2012 № 333), активи недержавного пенсійного фонду оцінюються за його ринковою вартістю.

В актуарних припущеннях використовуються такі демографічні і фінансові показники, зокрема: плинності кадрів, непрацездатності, передчасного виходу на пенсію; частки учасників програми, які мають утриманців, з правом на отримання виплат; звернень за медичним обслуговуванням; ставки дисконту; майбутніх (прогнозованих) рівнів заробітної плати та виплат по закінченні трудової діяльності; майбутніх витрат на медичне обслуговування; очікуваного рівня прибутковості активів програми тощо. Відповідно до положень міжнародного стандарту демографічні припущення можуть загально стосуватися майбутніх характеристик теперішніх та колишніх працівників (та їхніх утриманців), які мають право на отримання виплат.

ВИСНОВКИ.

Незважаючи на організаційну складність запровадження пенсійних програм, такі прямі інвестиції є більш прийнятними для підприємств, з огляду

їхньої вартості (порівняно з інвестиційними ресурсами, що надходять через непрямі канали, із підвищенням вартості на суму послуг фінансових комерційних посередників) періоду надходження (коротший термін трансформації фінансів у інвестиції), зменшення рівня ризикованості через передбачене законодавством страхування.

Відсутність узагальненої інформації Державної служби статистики щодо запровадження пенсійних програм на підприємствах, не дає можливості оцінити ефективність прямих каналів інвестування домогосподарств та порівняти з непрямыми каналами.

Література:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 26 «Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення», від 01.01.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/237472/31_IAS26_IFRS_2009_GVT.pdf
2. Ткач О.Й. Пенсійна програма підприємства: досвід і технологія. – К., 2007. – 280 с.
3. Карпіщенко О.І. Необхідність розвитку механізму недержавного пенсійного забезпечення шляхом впровадження корпоративних пенсійних програм / О.І.Карпіщенко, І.В.Хребтова //1 Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 159-166.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 28.10.2003 № 601. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?&cat_id=293533&stind=21
5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 47-48, ст.372

